

Hannele Dufva, Pertti Hurme, Michael O'Dell
Department of Communication
University of Jyväskylä

Ilkka Raimo
Department of Finnish and General Linguistics
University of Turku

KIELI SOLMUSSA: CHATEAUBRIANDIA SUOMEKSI?

ABSTRACT

FOREIGN WORDS IN FINNISH MOUTHS

The background of the present paper is a project in which we are writing practical phonetic descriptions of a number of languages. Here we deal with the pronunciation of borrowed words in Finnish; both (recent) permanent loans and foreign words (e.g. names) in temporary use are discussed. The norms given by language planning authorities are described and discussed. They prove to be of little help to the language user. The practice of associating labels such as "civilized" and "barbarian" with some features in the pronunciation of foreign words is criticized. Guidelines are sketched for work leading to linguistically and socially motivated rules for the pronunciation of foreign words.

Minkä me sanomme, se olkoon laki. Ken sitä vastaan rikkoo, hän tekee virheen ja häntä me muistutamme. Me olemme jo liian kauan koettaneet horjuvaa ääntämystä ja horjuvaa oikeinkirjoitusta tutkimalla päästä tuloksiin vieraskielisten sanojen oikeinäntämis- ja oikeinkirjoituskysymyksissä. Meidän on nyt määrättävä, miten näitä sanoja äännetään ja miten kirjoitetaan. Näin me pääsemme vihdoinkin tästä tuskastuttavasta kysymyksestä. (Kotikielen seura 1906)

1. ÄÄNTÄMISOPETUSMATERIAALIA PARISTAKYMMENESTÄ KIELESTÄ: FONEETTINEN OPPIMATERIAALIHANKE

Muutamana viime vuotena olemme valmistaneet Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksella yhteistyössä Turun yliopiston fonetiikan yksikön kanssa fonetiikan oppimateriaalia yliopistopetuksen tarpeisiin¹. Hankkeen piiriin kuuluu myös materiaalia vieraskielisten sanojen ääntämisestä suomessa. Oppimateriaali on tarkoitettu pääasiassa soveltavan kielitieteen ja puheviestinnän opiskelijoille, mutta myös toimittajakoulutukseen, kielten harrastajille sekä matkailijoille.

Oppimateriaalin taustaksi olemme valmistaneet kielten ääntämiskuvauksia (ks. liite 2 ja Hurme, Dufva, O'Dell & Raimo 1987), joiden avulla pyrimme antamaan suomalaisille vierassanojen ääntäjille (ja myös näiden kielten harrastajille ja opiskelijoille) tietoa ja käytännön neuvoja kunkin kielen ääntämisseikoista. Olemme laatineet ainakin alustavan foneettisen kuvauksen seuraavista kielistä: albania, espanja, grönlanti, hindi, hollanti, iiri, islanti, italia, japani, kiina, kreikka, malta, portugali, puola, ranska, romanian, saksa, suahili, tšekki, turkki, unkari, venäjä ja vietnam. Lähtökohtamme on foneettinen: kuvaamme ääntämistä kansainvälisen foneettisen kirjoituksen (IPA-järjestelmän) mukaisesti. Kuvaus perustuu kunkin kielen fonologisille distinktioille, mutta yritämme olla takertumatta fonologisiin tulkintaongelmiin. Emme pyri kaikkien ääntämisyksityiskohtien kuvaukseen, vaan pedagogisesti käyttökelpoiseen kompromissiin - sellaiseen ääntämiskuvaukseen, joka on riittävän tarkka (tuo ilmi kunkin kielen olennaiset distinktiot), mutta samalla niin yksinkertainen, että sitä voivat maallikot hyödyntää.

Yritämme myös selvittää kirjoituksen ja ääntämisen suhteita. Erityisesti tarkastelemme ääntämisen päättelemistä kirjoitusasusta, mikä toisinaan on pulmallista.

2. NORMIT JA NEUVOT

Tässä esityksessä käsittelemme yhtä erityisongelmaa: miten suomen kieleen kulkeutuvia vierassanoja pitäisi ääntää suomalaisessa kieliyhteisössä. Ensiksi tarkastelemme sitä, millaisia ohjeita virallinen kielenhuolto on ääntämisestä antanut ja miten vierassanojen ääntämiseen yleensä suhtaudutaan. Toiseksi yritämme pohtia ohjeistoa kielentutkimuksen kannalta ja ottaa esille niitä puutteita ja epäkohtia, joita olemme havainneet.

Varhemmin vierassanoista selvittiin yleensä mutkattomasti. Ne joko pyrittiin kääntämään (esim. *Kap Verden saaret* → *Vihanta niemen luodot*) tai mukauttamaan suomen äänteelliseen järjestelmään (esim. *Albrecht Dürer* → *Alpertti Tyvreri*). Sovinnaisnimiksi muuttuneita mukautuksia ovat esim. tutut *Tukholma* ja *Lontoo* sekä *Kaarle Kustaa* (ks. esim. Nissilä 1969:52–57 ja Sade-niemi 1968:4–8). Nykyisin emme selviä näin.

Kielessämme käytetään kirjallisesti ja suullisesti jatkuvasti yhä enemmän vieraskielisiä nimiä ja sanoja, joista jotkut siirtyvät pysyvästikin kieleemme. Yhdestä ainoasta Helsingin Sanomien ulkomaanosastosta voi poimia parisenkymmentä paikannimeä, viitisenkymmentä henkilönnimeä ja parikymmentä muuta vierasperäistä nimeä, jotka ovat peräisin ainakin paristakymmenestä kielestä. Vilkas mielipidesivukeskustelu (esimerkkejä liitteessä 1) osoittaa myös, että kielenkäyttäjillä on sekä ongelmia ääntämyksessä että halua saada tietoa.

Esityksemme kannalta olennaiset sanat ovat joko erityis- tai sitaattilainoja (lainasanojen ryhmittelystä, ks. esim. Itkonen 1983:43 ja Ikola 1983:122). Erityislainat ovat osittain suomen kieleen ja sen morfologiaan ja oikeinkirjoitukseen mukautuneita sanoja, jotka voivat sisältää joitakin vieraita äänteellisiä ilmiöitä (esim. *delegaatio*, *byrokratia*, *olympialaiset*). Sitaattilainat ovat vieraskielisiä sanoja, esim. henkilö- tai paikannimiä (esim. *François Mitterrand*, *Cape Kennedy*, *châteauaubriand*). Puhujan kannalta

olennainen ero on siinä, että erityislainat tuntuvat suomelta - ehkä vaikealta ja vieraita aineksia sisältävältä, mutta kuitenkin kyseessä ovat suomen kielen (laina)sanat. Sitaattilainat puolestaan ovat vieraskielisiä sanoja, joita käytetään suomen kielessä - tilapäisesti tai yleisesti. Runsas vieraskielisen sanan käyttö saattaa johtaa siihen, että siitä tulee erityislaina, siis suomen kielen sana.

Tarkastelemme aluksi näiden vierassanojen ääntämisohteita. Erityislainat suositellaan äännettäväksi "kirjoitustavan mukaan" (Itkonen 1983:43), mutta kuten Itkonen itse toteaa, käytäntö on horjuvaa. Ääntämisohteena "kirjoitustavan mukaan" on epä-määräinen. Perusajatuksena on se, että kirjoitus määrää ääntämistä. Suhteen voisi kuvitella toisinkin päin: kirjoituksen tarkoitus on kuvata ääntämistä. Ohje perustuu myös ilmeisesti ajatukseen, että 'oudoilla kirjaimilla' on ennalta määrätty äännearvo. Kuitenkin eri kielissä on erilaisia konventioita äänteiden ja kirjainten suhteista. Myös muiden kielten puhujat ääntävät kirjoituksen mukaan (vaikkakin eri tavalla kuin suomalaiset). Tässä esityksessä käsittelemme myöhemmin erityisesti <bdg>-kirjainten äänteellisiä vastineita. Jaakko Lehtonen on Virittäjälle vuonna 1976 julkaistavaksi jätetyssä (mutta julkaisemattomassa) artikkelissaan *Kaakkaota ja kookkosrasvaa?* pohtinut suomen fonologis-grafemaattista periaatetta, mm. foneettisesti pitkien konsonanttien kirjoittamista yhdellä kirjaimella.

Sitaattilainat taas tulisi ääntää "usein lähtökielen tapaan, monissa tapauksissa kyllä suomeen osaksi tai kokonaankin mukautuneina" (Itkonen 1983:43). Erityisesti vieraskielisissä nimissä "sukunimet säilytetään aina ja etunimetkin tavallisesti alkukielen mukaisessa kirjoitus- ja ääntöasussa" (Itkonen 1983:46). Tämä ohje ei oikeastaan auta ääntämistä ollenkaan, sillä vaihtoehdoista voi ilmeisesti valita joko alkukielen mukaisen, osaksi suomeen mukautuneen tai kokonaan suomeen mukautuneen ääntämyksen. Seuraavassa tarkastelemme joitakin näihin ohjeisiin liittyviä ongelmia ja tulkintavaikeuksia.

3. "LÄHTÖKIELEN TAPAAAN"

Maailmassa on noin 5200 kieltä². Kunkin kielen äännejärjestelmään kuuluu muutama kymmen äännettä (ks. esim. Maddieson 1986). Kun yhden kielen äänne ei koskaan täysin vastaa toisen kielen äännettä (ks. esim. Lehtonen 1977), hallittavaksemme tulisi huima määrä erilaisia tapoja tuottaa äännetä (vrt. esim. Ladefoged & Maddieson 1986), jos vaatimus "lähtökielen tapaan" käsitettäisiin kirjaimellisesti. Kukaan ei kai vakavissaan oleta, että tämä vaatimus täytettäisiin. Mutta mitkä näistä kielistä ovat siis osattavien joukossa ja mitkä eivät? Osatekijöinä näyttäivät olevan mm. maantieteellinen etäisyys, yhteiskunnallis-taloudellinen merkitys sekä myös lähtökielen arvostus (ks. kuvio 1, jossa on seitsemän nuolilla osoitettavan asteikon avulla hahmoteltu vieras-sanojen ääntämiseen vaikuttavia tekijöitä). Vähän tunnettu, etäinen ja vähän arvostettu kulttuuri ei saa kielellisestikään ääntään kuuluviin. Tiedämme toki hyvin, ettei keskiverto-suomalaista tai edes -toimittajaa kannata lähettää esim. bengalin (noin 150 miljoonaa puhujaa) kurssille. Mutta entäpä kiina, tärkeä kieli, jota puhuu noin 1100 miljoonaa ihmistä? Osaksi juuri kulttuurimme etnosentrisyyden ja eurooppalaiskeskeisyyden vastapainoksi on hyödyllistä tutustua myös joidenkin pienten ja/tai vähän tunnettujen kielten ääntämiseen (vrt. Euroopan ulkopuolisten kulttuurien ja kielten toimikunnan mietintö 1986). Ei ole hyväksi, että vieraiden kielten osaaminen samastetaan läntisen Euroopan 'sivistyskielten' osaamiseksi. Nykyinen angloamerikkalainen kulttuurituonti houkuttelee juuri tällaiseen painotukseen (ks. esim. Jalonen 1985). Englannin kielen valta-asema näkyy myös esim. Kielitoimiston puhelinpalvelun englantia koskevien kyselyjen lisääntymisenä verrattuna esim. 40 vuotta sitten vallinneeseen tilanteeseen (Lehtinen 1987). Kielteistä suhtautumista ja vähaistä arvostusta näkyy jo naapurikielemme venäjän kohdalla, kuten päivälehden nuorisoliitteen nimimerkki Eija kärjistetysti toteaa:

Venäjän opiskelijan kanssa ei ole kiva mennä raflaan. Kun se ilmoittaa pöytäseurueelleen opiskelevansa noin niin kuin ihan ammattia varten venäjää, niin kuuntelijoiden reaktio on sama kuin sanoisi aamubussissa, että mulla on aitsi ja aion tässä aikaa syljeskellä ympäriinsä. (Keskisuomalainen (Syke): 28.3.1987)

Maantieteellinen läheisyys ei siis takaa arvostusta, tutustumishalua tai osaamista. Tämä patee myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Yleensähan myös koulutetuilta suomenkielisiltä suomalaisilta edellytetään toisen virallisen kieleemme ruotsin jonkinasteista hallintaa (myös ääntämisen), mutta toisin on saamen kielen suhteen. Ja kukapa edellyttäisi pikkuruisten kielivähemmistöjemme, esim. vietnamin, hallintaa?

Vierassanojen ääntämisongelmiin kuuluvat myös niiden lähtökielen vaikea määriteltävyys tai se, ettei lähtökieltä tarkkaan tiedetä. Useat sanat kulkevat pitkän ja monimutkaisen reitin ennen suomeen lainautumistaan. Äännetäänkö *guava*-hedelmä jonkin meille tuntemattoman Etelä-Amerikan alkuperäiskielen mukaan, todennäköisen välittäjäkielen espanjan mukaan vai todennäköisten suomeen sanan kuljettaneiden englannin tai ruotsin mukaan? Tällaisissa sanoissa myös ero erityislainan (suomeen mukautuva kirjoittaminen/ääntäminen) ja sitaattilainan (alkukielen mukainen kirjoittaminen/ääntäminen) välillä näyttää häilyvältä. Esimerkiksi *lasagne* kirjoitetaan edelleen sitaattilainana eli lähtökielen kirjoitusasussa, mutta äännettäneen suomeen mukautetusti [ˈlasakne], [ˈlasagne], [ˈlasagne] tai [ˈlasanje] eikä [laˈsagne] niin kuin italiassa; *entrecôte* ja *tournedos* sitä vastoin yritettäneen ääntää niin kuin ranskassa [ätwəˈkot] ja [tuʁnəˈdo]. Myös henkilönimien lähtökielen tulkinta on usein pulmallista: pitääkö esim. filippiiniläinen *Corazon Aquino* ääntää espanjalaisittain Filippiinien entisten siirtomaaisäntien kielen mukaan (vaikka englanti on nykyisin tärkein vieras kieli)? Onko *Picasso* ranskalainen vai espanjalainen? Muutettiin *Roman Polanski* nimen ääntämystä hänen siirtyessään Puolasta Yhdysvaltoihin?

Yksi lähtökieleen liittyvä ongelma on suositeltavan ääntämisvariantin valinta (esim. ruotsi ja englantia, ks. Trudgill 1983). Englannin kielellä on runsaasti mm. alueellisia ääntämisstandardeja, jotka ovat tietyllä alueella hyväksytyjä ja arvostettuja (ks. esim. Trudgill & Hannah 1985). Tutuin ero lienee amerikan- ja brittienglannin välillä. Ristiriitaisuuksia kuulee jatkuvasti: toisiin sanoihin näyttää vakiintuneen amerikanenglannin, toisiin taas brittienglannin tapainen ääntämys. Siten esimerkiksi filmikaupunki on 'suomeksi' [halivud] amerikkalais-tyyppisellä vokaalilla, mutta Yhdysvaltain presidentti *Ronald Reagan* on [ronald] tai [rounald] eikä esimerkiksi [ranald] (amerikanenglanniksi [ʒanəld ʒeɪɡən]).

Entä sitten ero suomen- ja ruotsinruotsin välillä? Onko ruotsalainen *Ingvar Carlsson* äännettävä eri tavoin kuin suomenruotsalaiset *Karlsson*-sukunimikaimansa? Olisi siis päätettävä, suositellaanko systemaattisesti yhtä varianttia (esim. suomenruotsi ja brittienglantia), valitseeko kukin puhuja paremmin hallitsemansa variantin, valitaanko variantti sanan alkuperän perusteella vai sallitaanko vapaa vaihtelu.

4. "LIEVÄT MUKAUTUKSET"

Millaisia ja kuinka suuria ovat lievät mukautukset suomen ääntämiseen? Selvittääksemme tämän, meidän tulee verrata suomen ja lähtökielen äänteellisen rakenteen eroja ja yhtäläisyyksiä. Eri kielissä eri piirteet ovat distinktiivisiä eli merkityksiä erottelevia ja siten muita tärkeämpiä. Valitaanko siis ääntämisohjaston lähtökohdaksi suomen vai lähtökielen distinktiiviset piirteet? Ääri vaihtoehtoina ovat täydellinen suomen äännejärjestelmään mukauttaminen tai täydellinen lähtökielinen ääntäminen: käytännössä kaksi mahdollista vaihtoehtoa. Tarvitsemme siis yksityiskohtaista, kielikohtaista keskustelua ja selvittelyä osattavaksi edellytetyistä piirteistä ja äänteistä. Esimerkiksi kiinan

kannalta kielen neljän distinktiivisen sävelkulkumallin tuottamatta jättäminen ei varmasti ole lievä mukautus. Suomalaisen [mao tse tun] kuulostaa kiinalaisesta hyvin oudolta (kiinaksi [máu tsá tūŋ]; pinyin-latinaistuksen mukaan **Máo Zédōng**). Toisaalta on selvää, että suomalaisen on ymmärrettävä, kenestä on puhe. Nykysuomen sivistyssanakirjan (1979:390) ohjeissa todetaankin lakonisesti, että "kiinan kieleen olennaisesti kuuluvaa sävelkulkua on ylivoimaista yrittääkään esittää noudatettavaksi".

On kuitenkin mielenkiintoista havaita se, että ne seikat, jotka ääntämisessä koetaan vaikeiksi (ja siten myös ääntämisnormit), eivät ole muuttumattomia. Ennen ei kiinnitetty kovin paljon huomiota esimerkiksi sanapainon tuottamiseen (vaikka se esim. englannin ja venäjän kielessä on distinktiivinen). Gorbatšovin (venäjäksi [gɔrba'tʃof]) aikakausi ja Tšernobylin (ukrainaksi [tʃir'nobɪl]) ydinvoimalaonnettomuus toivat muassaan myös keskustelun venäjän sanojen oikeasta painotuksesta (ks. esim. Linkki 21/1986 ja kuvio 2). Ajankohtaiset yhteiskunnalliset, poliittiset tai muut tapahtumat lisäävät ihmisten tietoisuutta muista kielistä ja kulttuureista – onhan jo nyt pulpahtanut pintaan ensimmäinen korean kieltä koskeva mielipidesivukeskuselu, jonka ovat inspiroineet Soulissa (koreaksi [səul]) 1988 pidettävät olympialaiset.

Kuvio 2: Sarjakuvakommentti ydinvoima- ja vierassanakeskusteluun.

Yleensä näyttää olevan niin, että prosodiset piirteet (sana- ja lausepaino, sanan ja lauseen sävelkulku sekä kesto-suhteet), jotka harvoin käyvät ilmi kirjoitusasusta, ovat huonosti tiedostettuja. Siten ne näyttävät myös olevan huonosti arvostettuja ja vähän opetettuja.

Eri kieliä koskevia selvittämättömiä ongelmia on tukuttain. Miten esimerkiksi suhtautua piirteisiin, jotka eivät lähtökielessä ole distinktiivisiä, mutta kuitenkin tyypillisiä ja leimaa-antavia? Esimerkki on r-äänteiden ääntyminen: säilytetäänkö sitaattilainoissa alkuperäinen ääntöpaikka ja -tapa vai mukautetaanko kaikki r-äänteet suomen alveolaariseksi monitäräyiseksi [r]:ksi? Jos säilytetään, se tarkoittaa, että r-äänteiden ääntämismalli esim. sanoissa *Reagan*, *roquefort* ja *Aragon* on erilainen.

5. "SIVISTYNEET JA PARPAARIT"

Seikka, joka hankaloittaa suomalaisten suhtautumista vieras-sanojen ääntämiseen, on tiettyjen ääntämismallien prestiisiasema ja vähäinen tieto kyseisten ääntämisseikkojen foneettisesta luonteesta. Tarkoitamme etenkin sitä käsitystä, joka on vallalla soinnillisten bdg-kluusillien ääntämisestä. Suomeen on vakiintumassa uusi äänteellinen distinktio: ptk-klusiilit ovat saamassa seuraansa vastaavat bdg-klusiilit (esim. parit *pussi-bussi*, *tuuri-duuri* ja *kuru-guru*). Tarvitsemme siis jonkin äänteellisen keinon erottamaan näitä.

Saattaa näyttää selvältä, että tämä keino on 'pehmeys' eli sointi (äänihuulten värähteleminen) bdg-tuotoksen aikana. Tämä keino nähdään mielellään myös yleismaailmallisena: siis kaikkien kielten <bdg>-kirjaimin kirjoitettavat sanat muka äännetään samoin. Edelleen ollaan sitä mieltä, että tämän opettelu vaatii vain viitseliäisyyttä ja asiaan paneutumista ja että sen sitten oppii vaikkapa peillin avulla (ks. liitteen 1 mielipidekirjoituksia tästä teemasta).

Foneettiselta kannalta asia ei ole ollenkaan näin yksinkertainen. Eri kielissä on eri tapoja erottaa samapaikkaisia klusiileita. Yksi on tuottaa sointia bdg-äänteiden aikana ja olla tuottamatta sitä ptk-äänteiden aikana. Näin tehdään mm. suomenruotsissa, ranskassa ja venäjässä. Toinen, hyvin yleinen tapa on tuottaa ero pääasiassa aspiraation avulla, jolloin on tärkeää, että /ptk/ ovat aspiroituja (siis [pʰ] [tʰ] [kʰ]). Tällöin /bdg/:n foneettisessa toteutumisessa sointi on vähemmän tärkeää. Ne voivat olla soinnillisia tai soinnittomia: olennaista on se etteivät ne ole aspiroituja. Jälkimmäisellä tavalla 'sointiero' tehdään mm. kiinassa ja islannissa; myös englannin, saksan ja ruotsinruotsin 'soinnillisten' ja 'soinnittomien' klusiilien ero etenkin sananalkuisissa asemissa perustuu lähinnä aspiroitumiseen tai sen puuttumiseen.

Siten on yksinkertaisesti väärin opettaa ääntämään vahvasti soinnillisia klusiileja esim. englannissa, saksassa tai kiinassa. Paljon selkeämpi ohje esimerkiksi englannin ääntämiseen olisi neuvo ääntää ptk-klusiilit aspiroituneina, siis esim. [kʰənədi] Kennedy, ja jättää 'soinnillisten' bdg-klusiilien opettaminen vähemmälle. Voimakkaasti soinnillinen Guggenheim saattaa vaikuttaa syntyperäisestä englannin puhujasta jopa koomiselta ääntämykseltä! Kullakin kielellä on siis oma ääntämystapansa, jota kirjoituksen samankaltaisuus osittain peittää. Suomalaisetkin itsekin käyttävät jo melko vakiintuneen t/d-eron tuottamiseen muitakin keinoja kuin sointia: nämä äänteet ovat mm. erimittaisia kestoltaan ja muodostetaan eri ääntöpaikalla (ks. Suomi 1980:51-52).

Äänteiden oppimisessa sitkeä harjoittelu ei juuri auta ellei tiedä mitä harjoittelee. Harjoittelun pohjaksi on opittava kuulemaan kullekin kielelle ominaisia äänteitä ja etenkin miten niiden avulla voidaan erotella sanojen merkityksiä (ks. esim. Nord 1980)

On aika mielenkiintoinen epäjohdonmukaisuus kielenhuollossa, että mm. sanastollisella ja lauseopillisella tasolla usein torjuttu vieras vaikutus hyväksytään niin kerkeästi äänteellisellä tasolla ja että sille lisäksi annetaan prestiisiasema. Tässä näkyy kansallisen

itseluottamuksen horjuvuus: hiukan pillevämpi vieras vaikutus hyväksytään sivistyksenä, kun taas helpommin vieraaksi tajutut sanastolliset lainat tuomitaan. Näyttää myös siltä, että 'vieraat äänteet' (esim. <bdg>) hyväksytään helposti kieleen ja niiden käyttöä arvostetaan (Vornanen 1973:106-107):

Soinnilliset klusulit b, d ja g ovat kirjakielen meille tuomia, kielellemme alun perin vieraita äänteitä, jotka eivät juuri esiinny murteissamme. Meidän ääntöelimemme, koulutetutkin, tuntuvat tietävän tämän. d:stä ne selviävät onnellisesti - se on jo riittävän kauan kuulunut yleiskieleemme - mutta korkeasti oppineekin suusta kuulee ihmeen paljon kapardiinia ja pakatellia. Kun ne nyt kuitenkin auttamatta kirjoitetaan gabardiiniksi ja bagatelliksi, niiden ääntämiseen täytyisi panna huolta.

Vieraan kielen kesto-suhteiden siirtäminen sen sijaan koetaan (samassa kappaleessa) negatiiviseksi.

Mutta miksi sitten sanomme Iislanti ja Iisrael, vaikka niissä on kirjoitettuna selvästi vain yksi alkuvokaali?

6. "KIRJOITUSASUNSA MUKAAN"

Kirjoitusasuun liittyvät ongelmat ovat myös moninaisia. Tässä yhteydessä emme kuitenkaan puutu niihin kovinkaan paljon. Sinänsä 'kirjoituksen mukaan ääntäminen' on sekä kielellisesti että kielitieteellisesti epätarkka ilmaus. Siihen sisältyy ensinnäkin arvostus, jonka mukaan kirjoitus on primaari ja ääntäminen sekundaari tapahtuma. Lisäksi näyttää siltä, että kuvitellaan kirjoitusasusta voitavan yksiselitteisesti ja luotettavasti päätellä kuinka äännetään.

Suomen oikeinkirjoituksen vakiinnuttamisvaiheessa aiheuttivat vierassanat ongelmia (ks. esim. Pulkkinen 1972). Samanlaisia ongelmia joudutaan yhä edelleen ratkomaan mm. muokattaessa ei-latinaisia kirjoitusasuja suomenkieliselle lukijalle ymmärrettäviksi. Kun vieraan kielen kirjoitusjärjestelmä toimii aivan

erilaisin perustein (esim. kiinan tai japanin kirjoitus), joudutaan latinaistuksessa hylkäämään alkuperäinen kirjoitusasu ja nojautumaan pelkästään ääntämiseen. Tällöin voidaan joutua muuttamaan koko kirjoitusjärjestelmän perusyksikköä äännettä suuremmasta äänten kokoiseksi (esim. kiinan- tai japaninkielistä kirjoitusta muokattaessa). Ehkä hiukan vähemmällä selvittää siirrettäessä ei-latinaista aakkostoa latinaiseksi (esim. venäjän- tai kreikankielistä tekstiä translitteroitaessa, ks. esim. Mustajoki 1985). Kirjoitusjärjestelmän muuttaminen on aina samalla tulkintaa: mitään yksiselitteistä ja luotettavaa tapaa muuttaa kirjoitusjärjestelmä toiseksi ei ole (vrt. Sampson 1985). Toisinaan tulos voi olla liian tarkkaa ääntämisen kannalta, toisinaan se taas hämärtää lähtökielen distinktiivisiä eroja. Edellisestä tapauksesta esimerkki voisi olla kreikan vokaalien translitterointi (esim. <ι> → <i> ja <η> → <e>, vaikka molemmat äännetään [i]). Jälkimmäisestä tapauksesta puolestaan esimerkkinä voisivat olla nykykreikan translitteraatiossa yleensä samalla merkillä (<d>) osoitettavat äänteet/kirjaimet (esim. sanoissa <odos> 'katu' ja <dornata> 'tomaatti'), jotka eroavat sekä kreikan kirjoituksessa (<δ> ja <ντ>) että ääntämyksessä ([ð] ja [d]). Ero ei kuitenkaan tule translitteroidussa kirjoituksessa esille.

Myös latinaisen oikeinkirjoituksen ääntäminen voi olla hankalaa, jos se poikkeaa kovasti suomen suhteellisen fonemaattisesta ja yksiselitteisestä järjestelmästä (suomen oikeinkirjoituksesta ks. Lehtonen 1978). Tutuin esimerkki lienee englanti. On syytä vielä erityisesti painottaa sitä, että samalla kirjainmerkillä osoitettavat äänteet eivät ole samanlaisia eri kielissä. Yllä mainitsimme jo klusiilien ja r-kirjaimella merkittyjen äänteiden toteutumisen eri kielissä. Vastaavia ongelmia on runsaasti. Samoin on syytä painottaa sitä, että myös kirjoituksessa näkymättömät ilmiöt (esim. sanapaino) ovat osa äänteellistä todellisuutta ja 'ääntämistä'.

7. OHJEISTON LAATIMISESTA

Miten sitten ääntämishojeisto tulisi laatia? Yksi lähtökohta on laatia ääntämiskuvauksia eri kielistä ja samalla kielikohtaisia ääntämishojeita ja sovelluksia suomalaisen avuksi. Tähän pyrimme projektissamme. Liitteessä 2 on esimerkkejä eri kielten kuvauksista. Kuvauksissamme olemme soveltaneet kielitieteellistä teoriaa samoin kuin tietoa siitä, miten ihminen pystyy oppimaan ja tuottamaan äänteellisiä ilmiöitä.

Ohjeiston tulisi perustua keskusteluun, jonka pohjana ovat sekä kielelliset että sosiaaliset seikat. Tarvitsemme jonkinlaiseen konsensusperiaatteeseen rakentuvan ohjeiston, jossa nämä molemmat aspektit on otettu huomioon. Lisätietoa tarvitsemme varmasti molemmista. Nykyiset suositukset eivät mielestämme anna sitä apua, jota kielen käyttäjät tarvitsisivat.

Vieraskielisten sanojen ääntämisestä saa tietoa mm. valmistamamme materiaalista. Tietoa ääntämisvalintojen vaikutuksesta ymmärrettävyyteen sekä puhujaan suhtautumiseen on kuitenkin vielä melko vähän. Täydellisyyteen pyrkivä ääntäminen saattaa ärsyttää ja sitä saatetaan pitää snobismina. Joskus se voi suorastaan haitata ymmärtämistä. Myös puhetilanne asettaa omat vaatimuksensa: arkisessa asioimistilanteessa ei osteta [mo:ʝor fæ:ɛr bor]-nimistä tuotetta, vaan ehkä *madjaaria* tai *makuaaria*. Luemme ehkä *agatha kristietä*, katselemme *vudi ällenin* elokuvia ja kuuntelemme *biitlesien* (tai *piitlesien* tai *piitleksien*) musiikkia. Mutta uutistoimittajan kuuluu osata ääntää siedettävästi [daʊnɪŋ stri:t] Downing Street - radiosta poimittu [dɔvniŋ stri:t] ei kuulosta hyvältä. Klassisen musiikin toimittajan on osattavan italiansa, samoin rokkiradiossa on hallittava englantia. Kovin selvät suomeen mukautukset ärsyttänevät kuuntelijoita ja erityisesti tietyn aihepiirin harrastajia. Tarvitaan siis tasapainokykyä liian huolitellun ja liian arkisen ääntämyksen välillä. On myös tärkeätä että

ohjeisto koetaan apuneuvoksi eikä painolastiksi.

8. LOPUKSI

Toivomme voivamme herättää keskustelua äänteellisten normien määräytymisestä ja vakiinnuttamisesta. Keskusteluun voisivat osallistua sekä suomen kielen että vieraiden kielten asiantuntijat samoin kuin kielenhuollon ja kielitieteen asiantuntijat sekä kielen käyttäjät (esim. toimittajat). Nykyiset normit perustuvat liialti stereotyyppioihin (suomalaiset ovat metsäläisiä) ja paikkansa-pitämättömiin arveluihin (esimerkiksi että suomen t/d-ero olisi pääasiallisesti sointiero niin kuin esim. suomenruotsissa).

Toki ranskalaiset ääntävät ranskaa kauniisti, kuten mielipidekirjoituksissakin silloin tällöin tuodaan esille. Kyseessä lienee kuitenkin pääasiassa stereotypia, jonka juuret ovat mm. ranskan tärkeässä asemassa kulttuurin ja diplomatian kielenä muutamana viime vuosisatana. Varmasti osatekijänä on myös ranskalaisten arvostus omaa kieltään ja puhekulttuuriaan kohtaan. Toisaalta voi olla myös niin, että ranskalaisen tai englantilaisen on jonkun mielestä hyväksyttävämpää puhua vieraita kieliä omalla korostuksellaan kuin esim. suomalaisen tai arabin. Miksi muuten uvulaarinen r-äänne ('kurkku-r') on kaunis ranskalaisen puheessa mutta ruma (ja puhevika) suomalaisen puheessa?

Vieraiden kielen ääntäminen omalla korostuksella on tavallista. Latina sujuu hauskasti myös amerikkalaisittain: [sɪk tʃænzɪt ɡlɔːjɪə mɑːndɑːr]! Ja kuka mahtaakaan olla [kʰeɪkɪ ɹɔsbɔːɡ]? Esimerkiksi juuri englantia ja ranska ovat kielisosiologisesti toisenlaisessa asemassa kuin suomi: näihin kieliin ei ole kehitymässä mullistavia uusia äänteellisiä distinktioita niin kuin suomeen. Mutta ei suomalaisten suinkaan tarvitsisi tätä seikkaa hävetä eikä ottaa ääntämistä kuolemanvakavasti. Ei suomalaisia kansana eikä yksilöitä erikseen ole syytä ruveta luokittelemaan metsäläisiksi ja barbaareiksi jonkin ääntämisseikan johdosta. Syyllisiä metsäs-

tettäessä voitaisiin aivan yhtä hyvin leimata yhteisön asenteet takapajuisiksi ja ennakkoluuloisiksi. Ääntämistä voidaan toki opetella: vapaassa ilmapiirissä sekin on helpompaa. Ja vieraista kielistä ja kulttuureista on sitä paitsi hauska ottaa selvää!

HUOMAUTUKSIA

1. Projektissamme ovat kirjoittajien lisäksi työskennelleet FM Tarja Valkonen sekä tutkimussihteerinä FK Elina Isännäinen. Kiitämme Jaakko Lehosta hänen tämän kirjoituksen aiemmasta versiosta antamistaan kommentteista.
2. Kielten täsmällistä lukumäärää on mahdoton ilmoittaa mm. määrittelyvaikeuksista johtuen. Kaikki esityksemme tilastotiedot on poimittu teoksesta Gunnemark & Kenrick (1985).

KIRJALLISUUTTA

Euroopan ulkopuolisten kulttuurien ja kielten toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1986:1. Helsinki.

Gunnemark, E. & D. Kenrick 1985. *A Geolinguistic Handbook*. Kungälv: Goterna.

Hurme, P., H. Dufva, M. O'Dell & I. Raimo 1987. "Kielten ääntämiskuvauksia maallikoille". In: Hurme, P. & Dufva, H. (toim.), 83-100.

Hurme, P. & Dufva, H. (toim.) 1987. *Fonetiikan päivät - Jyväskylä 1987. Puheentutkimuksen alalta 7. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisu 4. Jyväskylä.*

Ikola, O. (toim.) 1983. *Nykysuomen käsikirja*. Espoo: Wellin & Göös.

Itkonen, T. 1983. *Kieliopas*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Jalonen, O. 1985. *Kansa kulttuurien virroissa*. Helsinki: Otava.

Ladefoged, P. & I. Maddieson. 1986. *Some of the Sounds of the World's Languages (Preliminary version)*. Working Papers in Phonetics (UCLA) 64.

Lehtinen, R. 1987. "Kirjoittamisen kitkakaksymyksiä kielitoimiston puhelinneuvonnan näkökulmasta". Kielitieteen päivillä Turussa 8.-9.5.1987 pidetty esitelmä.

Lehtonen, J. 1977. "Contrastive Phonetics and the Analysis of Speech Communication". *Jyväskylä Contrastive Studies* 4, 31-44.

Lehtonen, J. 1978. "Suomen oikeinkirjoituksen periaatteesta". In: *Rakenteita - Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6.2.1978*, 51-65. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja, 6. Turku.

Maddieson, I. 1986. "The size and structure of phonological inventories: Analysis of UPSID". In: Ohala, J. & Jaeger, J. (toim.), 105-123.

Mustajoki, A. 1985. "Venäjän kätevät kirjaimet". *Tiede* 2000, 3-4, 58-63.

Ohala, J. & Jaeger, J. (toim.) 1986. *Experimental Phonology*. London: Academic Press.

Nissilä, V. 1969. "Ulkomaiden paikannimien suomenkielisen oikeinkirjoituksen kehitys". *Terra* 81, 52-57.

Nord, J. 1980. "Developing listening fluency before speaking: An alternative paradigm". *System* 8, 1-22.

Nykysuomen sivistyssanakirja. Vierasperäiset sanat. (Nykysuomen sanakirja 4.) 1979. Porvoo.

Pulkkinen, P. 1972. *Nykysuomen kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sadeniemi, M. 1968. "Vierasperäisten sanojen asu". *Kielikello* 1, 8-14.

Sampson, G. 1985. *Writing Systems - A Linguistic Introduction*. London: Hutchinson.

Suomi, K. 1980. *Voicing in English and Finnish Stops*. Publications of the Department of Finnish and General Linguistics of the University of Turku 10. Turku.

Trudgill, P. 1983. *On Dialect*. Oxford: Basil Blackwell

Trudgill, P. & Hannah, J. 1985. *International English. A Guide to Varieties of Standard English*. London: Edward Arnold.

Vornanen, R. 1983. *Sano se suomeksi*. Helsinki: Otava.

Liite 1: Syksyllä 1986 Helsingin Sanomien mielipideosastossa käytyä keskustelua vierassanojen ääntämisestä.

1. Seppo Kahila: Kielivirheet liian vakavasti.

Eetterimedialititikko Jukka Kajava kuuntelee valpaasti radion ja television kieltä ja artaa siitä puheita. Hänen huolenaiheenaan on pitkään ollut b:n, d:n ja g:n ääntäminen: Kukkenheim, Perilini, Noopelin pelkinto, piolookinen, ytime-nerkia. Esimerkit on polmitu kolmesta arvostelusta. Imlö toistuu.

Kritiikki ei näy autavan. Ei edes se, että kritiikko huo näköä ahtokrea-vaia efekteinä, tarjoaa korvan kuvoita silmille: piolookinen, ytime-nerkia.

Tuorein parabus on vain muu-
taman päivän ikäinen (21. 8.). Im-
pustien antajina tällä kertaa radio-
kuuluttajien kesälajiset: arapi-
maat, Peirut, ulkoministeri Puh ja
Ekiypti taas keran.

Kajava on kiintonasa iimlön kim-
pussa. Imlö on yleinen. Ei tarvitse
kun avata korvansa, niin peot, teet
ja koot lentävät silmä missä pitäisi
kuulla beetä, deettä ja geettä. Lu-
keisto työ tahtipukko.

Kesäylioitossa vierassanoihin
miehnynt kirjallisuustieteen lisen-
siansit paskurit esteimästäkin si-
nekin viidesä sanassa korvan konso-
nantin oikeasopivan pehmeän soe-
mesta. Samaa työtä teki iäken tele-
visio-ohjelmassa peliava liitailiit
selkeäpuheinen nainen. Samoin te-
kivät monet radion ja television
toimittajat ja huultavasti kansakun-
nan valaenemänsä.

Miksi ennen sitten äänit bitit,
ditä ja gitä niin kuin odotetaan?
Yksi syy saattaa olla se, että vieras
ääntä läytyy ensin kuulla, ennen
kuin sen oppii tuottamaan. Voi

olla, että suuri osa kieleemme puha-
jista ei tunnista niiden problemat-
tisten vierassanojen ja niiden ko-
toisten vastapoolien eroa korvas-
saan.

Toinen selitys on se, että kun
kotoisten ja vieraiden ääntöiden
vastakohtaisuutta ei ole tarvittu
merkityksen erottamiseen eikä suo-
malaisessa sanastossa edelleenkään
tarvitta, niin ei ole erityisesti pon-
nisteltu vierassanojen soinnillii-
syyden ilmentämiseksi. Kielenkäytön,
kommunikation toimivuuden kan-
nalta kun on tärkeämpikin asioita
huolehdittavana.

Tässä sopinee ottaa eslin sana
olympia, jonka ääntämyksestä kuul-
laan kritiikkiä aina neljän vuoden
välein. Imlöillä on tässäkin tapauk-
sessa mielekäs selityksensä. Emme
osaa ääntää yötä suussa olympia,
koska y on Kielijärjestelmämme
kannalta vierassa ympäristössä.

Suomen kielessä vallitsee ns. vo-
kaaliharmonia: sanassa on alkuaan
ollut vain joko takavokaaleja (a, o,
u) tai etuvokaaleja (e, i, y, ä, ö).
Pötköyksen ovat kuitenkin teh-
neet e ja i, jotka ovat kehänneet
myös takavokaalien seurana. Vo-
kaaliharmonian kannalta olympia-
sanaan sopii y:n paikalle u, mikä
sitten usein tunkelkiksi.

Mitä sitten olisi tehtävä, kun
ensin osa kansaa, suuri osa lukenei-
toisuuksien hien, ääntä bit; d:n
ja g:n vastoin toivotuja odotuksia?
Miten ratkaista toiveldien ja todelli-
syyden ristiriita? Kajavan osoitta-
ma ääntämyksen mukainen kirjoi-

tusaa: (piolookinen, ytime-nerkia)
ääntänsä tyrmäkövää ja suorastaan
estännyttä näköä silmille. Näin ollen
korvan kirjoittajalle lukkaa tui-
kin haluasi mennä. Ehkäpä silä
kirjoittamte nia kuin ihänkin a-
ti.

Mutta miten olisi, jos opetteli-
simme vähän reaalisti kielipölitii-
kas ulkopölitiiikan tapaan: nybö-
töisimme ja hyväksyisimme reilusti
sen joissain, että suomen englan-
niin tapaan joskus puhutaan hleman
toisin kuin kirjoitetaan. Puhutaan
hän meillä äng-äntein, vaikka
kirjoitetaan n tai k.

Kielivirheet on meillä otettu aina
vakavasti, sillä huolimatta että niitä
tekee lähi jokainen — jopa tasaval-
lan presidentti lukessaan juhlapu-
hetta: kansalliseepoksen suuressa
juhlassa. Näin ollen virheiden tekem-
inen tuikin voi olla kovin vakava
asia.

Ei ainakaan vakavampi kuin se,
että ulkomaiset tiedonväliläiset
järjestelmällisesti ääntävät uljaan
pääkaupunkimme nimen Helsinki
Helsiini, pääpölinä karneestoi-
telise tavulle.

Eräs änglösoaksiset kieleentutkijat
muuten ovat sitä mieltä, ettei pu-
heessa tehdä virheitä. Virheet kuu-
huvat kirjalliseen.

2. Osmo Ikola: Ääntäminen on olennaista.

Jukka Kajava on toistuvasti
moittinut television ja radion kuu-
luttajia, toimittajia ja juontajia si-
tä, että b, d, g beidän suusaan
usein ääntyy kuin p, t, k. Tästä
kritiikistä on Seppo Kahila pahoit-
tanut mieleensä (HS 29. 8.).

Jos olen oikein ymmärtänyt, niin
Kahilan mielestä ei ole mitään moit-
ittavaa siinä, että ammattiesityntä-
jätkin ääntävät Kukkenheim, Peri-
lini, Peirut, Frykkare, piolookinen
jne.

Kyllä Kajava on ehdottomasti
oikealla asialla. Jokaisella on tie-
tenkin täysi vapaus käyttää kieltä
arkielämässä miten tahansa, se on
selvä. Sillä tavalla murteet ja muut
puhekielen muodot elävät ja kehii-
tyvät.

Eri asemassa on kuitenkin sellai-
nen, joka ammatiksena esintyy
joutokviestimissä tai teatterissa tai
opettaja koulussa tai korkeakoulu-
ssa. Hän on esikuvana muille, ja
hänen tulisi noudattaa tiettyjä nor-
meja.

Totta kai esimerkiksi työssä ja
teatterissa on sellaisiakin ohjelmia,
joissa rento, puhekielenomainen
kielenkäyttö on paikallaan, mutta
ainakin tv:n ja radion useimpiin
ohjelmiin soveltu paremmin ylei-
siellä. Ja siihen kuuluu sekin, että b,
d, g ääntyyvät pehmeinä, soinnillii-
sina.

Siihen kuuluu myös se, että sa-
nassa olympia ääntyy y, vaikka se
onkin ristiriidassa suomen kielen
vokaalisoinnun kanssa. Ei "olun-
pää" voi hyväksyä.

Asiasta ovat puhuneet monet
muutkin kuin Kajava. Mutta väik-
kel se olekaan korjaantunut, ei silti
pidä nostaa kättä ylös. Ollaikohan
niin, että koululähtöksen ote on
tässä kohden lipsumu? Koulussa
pitäisi lapset elusta lähtien totuttaa
oikeaan ääntämiseen. Ei se ole
pelkästään äidinkielen opettajien
tehtävä, vaan siinä tarvitaan kaik-
kien opettajien apua.

Yleisradion edustajat ovat josku-
vastanneet kritiikkiin kummastele-

malla, että yksittäiset äänteet voi-
vat tuntua tärkeämmiltä kuin se,
miten sanoma välittyy. Ehkä on kyy-
myy ole siitä, kumpi asia on tär-
keämpi. Molemmat ovat tärkeitä,
ja sanomakin välittyy paremmin,
kun esityksen ulkonäkö, kielelli-
nekin puoli on hyvä.

Tulee mieleen pari viime kuu-
kauden tv-ohjelmaa. Oli keskustel-
lemassa kaksi esitöntunijaa, jotka
puhuvat m:n ahortistina ja sugges-
tiosta. Mutta kun ohjelman juontä-
je välillä puuttui puheeseen, niin
hän säännöllisesti puhui aporiaista
ja sukkestosta. Varmasti se särähti
muidenkin korvaan kuin minun.

Toisessa ohjelmassa taas kerrot-
tiin vanhasta Babytonista, vaikka
selostaja kalkein aikaa puhui kuin Ba-
bulonista (ei sentään Papulonista!).

Seppo Kahila ilmeisesti tunnistii,
että kun suomalaiset puhuvat toilai-
seen, niin ymmärtämisen ei vaikeu-
du, vaikka puheestaankin Pulkariasta
tai Papulonista tai valkapa suk-

kestopetiasta. Tällainen on paha likinäköisyttä.

Emme me suomalaiset onneksi ole erityisellisiä, jossa oltiinme tekemisissä vain toistemme kanssa. Me oltiinme pieni osa maailmaa ja oltiinme yhä vain enemmän tekemisissä myös ulkomaisien kanssa.

Jokainen suomalainen, joka on liikunut eri taboilla ulkomaille, tietää, että meillä maailmalla kovin yleisesti pidetään meilöisina metsäläisiä. Se käsitys vain vahvistuu, elleimme edes yrittä oppia jotenkun ääntämään vieralla nimillä ja vierassanoja.

Puheena oleva ääntämisen velt-

tous pyrki heijastamaan myös sinä, miten suomalaiset puhuvat vieraita kielellä. Sellainen, joita b, d, g eivät huumu vierassanoissa, ei osaa niitä ääntää sen paremmin puheeseen vierasta kielellä.

Esimerkiksi tv:ssä kuuluu monesti suomalaisen haastattelijan suoraan ääntämää englantia tai ruotsakia. Loistavia polkokeuksia kyllä myös on.

Ei ole muuten ymmärrettävyydenkään kannalta yhdeksenkövä, äännekkökö tuo konsonantit kovina vai pehmeinä. Olen joskus ihmetellyt, mikä ne Englannin jalkapallojoukkueen "liikajoukkueet" ovat.

Liikajoukkueita kai on tarkoitettu. Ei myöskään ole sanantekevä, puhumekökö pareista vai bareista, tuurista vai duurista jne.

Kun tämä juttu lähti liikkeelle Kajavaista ja Kahilasta, olen minäkin joutunut paljon puhumaan tv:n ja radion kielestä. Varmuuden vuoksi lähtän, etten sulkaissain pidän niiden juonokuvastintien kielellä yleisesti huonoja.

Päivätoimien, niiden kielenkäytön kyllä enimmäkseen täyttää kaikki kohtuulliset vaatimukset. Kunhan vielä vierassanojen ja vieraskielten nimien ääntämisen kohtausiin, otaisin jo läheltä kiinnittävä.

3. Marjatta Stoppel: Ääntämistä voi oppia peilin avulla.

Kirjoitan, luen ja puhun neljällä eri kielellä. Kuuntelen hieman ympäriltäni kuutta eri kielellä ja olen usein seurassa, jossa on kymmenen eri kielellä edustella.

Mutta minulta tullaan yhä usein kysymään alkuperäisiä (rauhan vuoksi en sitä aina sanoisi), koska ääntämisesäni yhä menevät b, d ja g sekaisin p:n, t:n ja k:n kanssa. Suomessa 23 vuorokauden aikana ei kukaan korjannut niitä virheitä. Kie-

loppi- ja kirjoitusvirheet olivat kokopukin juttuja.

Eiellä-Afriikassa monet, jotka kirjoittaessaan tai lukiessaan ainoa puhekielensä (esimerkiksi englantia), jota he kaunisti puhuvat, joutuvat käyttämään sanakirjaa, mutta säästyvät uteliaita kysymyksiltä: "Mistä tulet?"

Ei sinä siellä kotimaassa, opettele matkimaan vaikka peilin avulla esimerkiksi ulkomaisista filmelästä,

miten suu pannaan; pehmeästi vai kovasti. Älä välitä, vaikka muut sanovat, että olet teeskentelejä tai muita parempi olevinaan, kuten mielumme muinoin, kun palasin työstä ulkomailta hieman "hienostellen" ääntämistä.

"Se on sitten sydän eikä sydän", korjasi entinen tanssikeraverini.

4. Hannele Dufva: Bdg-äänteet vielä vakiintumattomia.

Seppo Kahila (HS 29. 6.) ilmeise valittavaan yksin suvaitsevaisessa asenteessaan ääntämävirehtiä kohtaan. Sitä todistavat esimerkiksi Riiva Holmin (HS 4. 9.) ja Osmo Ikonan (HS 5. 9.) vastaukset.

Kielitieteelliseen ja fonetiikkaan tutkimukseen perustuva asiallinen keskustelu ääntämisestä ja sen ongelmista onyhtä puuttuvan melitöisä käsitin: toimittajien melitöisä kirjoita ja paremmintöisillä kyllä riittä, mutta hyvät neuvotja tilanteen korjaamiseksi ei hevin löydykään.

Otan esimerkiksi monelle piinaa, päänsärkyä ja unettomia öitä tuottavat Lipanomit ja enkerit. Kielen-tutkijan ja fonetiikon kannalta nämä ääntämyksistä ei ole mitään hämmästyttävää.

Hämmästyttävää on lähinnä se, miten valtava posititiivisen arvoväriksen soinnillisen (ns. stivisynti) tapa ääntä b, d ja g on saanut — onhan se juuri sitä vieraan kielen vaikutusta, jota samaiset ääntämisvirheet vastustaja yleensä moittivat.

Mainitsemme aloastaan muutamia perusehtöjöö, joita olisi syytä ottaa huomioon keskustelussa. Ensinnäkin bdg-äänteet ovat suomen kielessä varsin nuoria ja vakiintumattomia. Kielet eivät yleensä muutu äkkivärnähöillä, eivätkä uudet äänteet vakiinnu yhdessä yössä. Mallit on valittu tässäkin, suotekoön muutoksele aikaa.

Kielitieteen ja fonetiikan kannalta kyse ei myöskään ole mistään yleisellä irrallisten äänteiden nappauruudesta suomen kieleen, vaan uuden äänteellisen järjestelmän synnyttä. Kun kieleen tulee uusia äänteitä, esimerkiksi bdg, se vaikuttaa myös kielessä jo oleviin äänteisiin, esimerkiksi pik.

Kielitieteessä sanottailin, että kieleen syntyä uusi äänteellinen vastakohta. Itse asiassa suomen kieleen ei sils olekaan tulossa uusia äänteitä, vaan uusia tapoja erottaa toistaan ptk ja bdg.

Läiskä illalliset vastakohdat toteutuvat eri kielissä hyvinkin eri tavoin. Toisissa kielissä on tärkeää, että nimenomaan ptk ääntöään vahvasti aspiroituina. Tällöin bdg voidaan ääntää jopa soinnittomanakin. Näin on laita esimerkiksi englannissa. Voimme siis väittää, että soinniton ulkoministeri Push olisi pienempi paha kuin senaattori Kennedy ilman aspiratiota.

En ole kuitenkaan kuullut vaadittavaa, että ulkomaisten nimien aspiratitueet konsonantit olisi äännettävä oikein. Missään tapauksessa ei ole ainoa oikein ääntää kirjoituksen b, d ja g vahvasti soinnillista ulkomaisissa nimissä. Joskus se on suorastaan väärin, kuten virolaisissa nimissä äännettäessä.

Ikonan käsitys siitä, että bdg -ääntelien oikea käyttö suomen kielen vierassanoissa auttaisi myös vieraiden kielten ääntämisessä, on siis vahvasti yksinkertaistettu. Kulakin kielellä on omat äänteelliset sääntönsä ja ääntämistottumuksensa, jotka eivät ole siirrettävissä toiseen kieleen.

Ollai tärkeä havaita, että emme oikeastaan voi päättää, miten jokin äännejärjestelmän vastakohta olisi toteutettava: Meidän on vain annettava kielelle ja kielenkäyttäjille aikaa toteuttaa se. Emme voi kuitenkaan olla aivan varmoja siitä, miten kehitys kulkee.

Esimerkiksi suomen kieleen jo melko vakiintuneen d:n kohdalla on käynyt niin, että erottava tekijä t:n ja d:n välillä onkin ääntöpaikka, eikä soinnillisuus. Voimme kui-

tenkiä olla joksenekin varmoja siitä, että myös b ja g vielä vakiintuvat. Tuleehan suomen kielen jatkuvaasti uusia lausanoja, joiden kirjoitusasussa ne esiintyvät.

Vastakohtien vakiintumiseen saakka voimme mielestäni hyvin tuvalta riinakkaismuotoja. Ei ainakaan minulla ole pienintään väkkeitä tajuta, että biologien ja piolokkien ovat saman sanan kaksi varianttia.

On myös erittäin vaikea keksä lause- ja tilanneyhteyksiä, joissa sana tulisi todella väärinymmärtäytyä ääntämisen takia. Eikäpö yksi esimerkki voisi olla Ikonan mainitsema "liikajoukkue" — epäillensä kuitenkin, onko väärinymmärtäminen kovin todellinen ongelma.

Tietämättömyys kielen äänteellisesti rakenteesta ja sen todellisesta kompleksisuudesta saa aikaan suvaitsemattomia suhtautumista. On helpompaa esittää kriittikillä "sivisyntymättömiä" toimittajia kohtaan, kuin vaihtua mieltöimään ääntämävirehdien syytä tai jopa uskaltautua olemaan vältämättä niistä ja keskittyä kuuntelemaan, mitä toimittajat sanovat.

Kuka tahansa pystyy tietysti opettelemaan soinnillisen b:n, jos väliä, kuten Holm toteaa — mutta siihen tulisi pystyä liiku papukalakin. Irrallinen opettelu ei kuitenkaan ole mielekkästä: uusia kielii ja uusia äänteitä ei opita äännekerällä. Perustelien asiaa edistetään mielestäni kinnittämällä enemmän huomiotja ääntämisen tutkimukseen ja opetukseen.

5. Seppo Kahila: Tuskin moite tehoa ääntämisvirheisiin.

Osmo Ikola (HS 5. 9.) arvelee minun painottaneen mielestäni Jukka Kajavan tekstitä. Arvelin on väärin. Olin tekstitä painottanut lähtenyt. Sen nokeus antoi sekä lupaus kommentin synnyille että sen säilylle.

Sävy muuttui sitten aika lailla, kun toimitus antoi uuden otsikon ja poisti tekstin viimeisen kappaleen. Muutokset nostivat pintaan vain yhden puolen sisästä, kielivirheen, mitä vielä tähän toiseksi viimeisen kappaleen painotus.

Antamani otakko oli "Toiveiden kieli ja todellisuuden". Poltettu viimeinen kappale taas kuului: "Mutta kaikki mokomin, hankittakoon suomenkieliseen radioon kaksikielisiä b:n, d:n ja g:n ääntymisen tavaisia lukijoita. Jos ei muuten löydy, otettakoon suomenruotsalaisia — vaikka heillä taas

voi olla vokaalien äänöön kvantiteetti-vaikokaisa." Suo siellä, vetäällä täällä.

Ikola painaa päälle kysymällä, eikö näe moitittavaa siinä, että ammattiesiintyjät ääntävät Kukkenheimin Joe. Vastaan: Toivan ilmeinen ja hiljaisuus siitä. Moite ei paljon auta. Korjaukset on saatava aikaan muilla keinoin — jos se ylipäätään käy päinsä.

Kysyn, mistä tulevat normit, joihin vedetään. Luen Ikolan tekstiä ja toisan: että niitä jakaa esimerkiksi hän itse: "Ei 'olumpias' vöi hyväksyä".

Ikola hakke syyllisiltä. Katse kohdistuu koululaitokseen; jonka "ote lipsuu". Häitä on niin suuri, etteivät äidinkielen opettajat yksin selviä. "Tarvitaan kaikkien opettajien apua".

Tarvitaan kaikkien apua! b:n, d:n ja g:n ulospakertamista lukijaa: polotteluaan ulkomaalaisten meilte antamalla metsäläimäggolla. Mikä se muuten on ja mitä pahas siinä on?

Lopuksi Ikola käy koulumestarin tapaan jakamaan arvostansa. Joukkoviestimet lipuivat hänen mukaansa jo lähelle kätettävää, jos vain b, d ja g alkaisivat soinnillisia.

Se minua Ikolan tekstissä hämmästyttää, että hän sivuuttaa ilmeisen ymmärtämistä helpottavat syvi ja tyvyt vain esittämättä vaatimukkaa ääntymyksille, joilla on huonasti varustajansa.

Ikola sanoo paljon puhuneensa tv:n ja radion kielestä. Toivan, että puhe aikaan pian tuottaa tuloksia ainakin b:n, d:n ja g:n ääntymyksen suhteen.

6. Pentti Lahtinen: Ehkä d opitaan vielä Yleisradiossakin.

Jopa on Seppo Kahila äkäinen (HS 7. 9.) tai pikemminkin pätkäkö. Ei ääninä bitit, d:tä eikä g:tä, ei sitten millään: "Moite ei paljon auta. Korjaukset on saatava aikaan muilla keinoin — jos ylipäätään käy päinsä." Palkankorotuksella vai nurkassa seisotuksella?

Ei kai sokkerileipurikan saa tehdä vain oman mukana mukaisia paakkeiseja, joten aivan kohtuullisesti Osmo Ikola (HS 5. 9.) vaatii viestin ym. ammattilaisia noudattamaan normeja. Asia on monenkin mesun arvoihin.

Kyllä Kahilankin pätkötyksessä toikkua on. Kas kun sellaiset vanhat kulttuurikielit kuin ranska ja englantti sopeuttavat vierasanoja erinämiä myöten omiin äänneysteimeihinsä: olimpik, olimpik, reidio ja voljuum.

Meillä taas kuuluu joka päivä vaikkapa tv:ssä sanolainko antikahilaisia intoilua, jossa yritetään jäljitellä suomele outoja, mutta ilmeisesti puhujan paremmiin tai heikommin osaan kielen vokaaleja (Reigon, Reigän), aspiroituja konsonantteja tai hienoja suhahuksia.

Vanha Saarimaa taisi siinä joutua Don Quijoten asemaan, kun neuvot torjumaan Shillörin (Schiller) suomalaisen ruuhun paremmin sopivalla muodolla Shiller.

Mutta jos sittenkin hiukan avarruttaisiin ja yritettäisiin sanoa b, g ja d. Aloittaisimme vaikkapa vierasmaalaisten nimistä (Bibermann). D jo melkein osataan, vaikkapa mulla oli kielilipaisu. 1930-luvulla Kotikielenseuran Virittäjässä oli epätavoinen tuntuloin atikkeli siitä, miten oppikoululaiset eivät osanneet ääntää d:tä ja muutenkin honttivat, kansan keskuudesta kun tulivat.

Mutta menkääpä nyt välitunnille kuuntelemaan! Maan korvessakin keskenään murrettai tai muuta arikkieltä puhuvat nuoret käyttävät g:tä; hakeakusteluissaan aivan luontevasti d:tä.

Ehkä tapa levitä radioonkin aikanaan. Eikä kai b:kään niin kovin herrojen pee enää ole, kun joku peruskoululainen aivan yhdeksänvuotiaasta opiskelee vierasta kieltä ja äidin kielen aakkoetkin on jo vuosikymmeniä opittu abcd'efg... eikä kuten meidän mummu kangaskoulussa ad'efg...

Vokaalien laatu ja aspirointi vaihtelevat kielestä kieleen sen verran hurjasti, ettemme psyy perässä; mutta nuo soinnilliset kiusallit tavat taas niin laajalti, että me voisimme edelleenkin ponnistella niiden puolesta.

"Normienjaka" Ikola mikä keksinyt olympia-tyyppiin Kyllä sitä toikutettiin meilte lyseon äidinkielen tunnille jo 1940-luvulla ja ihart varmasti edelläkävien vuosikerroille. Ja yliopistossa, Turussa, opittiin ettei kielilyteas hyväksy ihan mitään. Kalosai tavaisia olla upokkaita suostumatt.

Kamaritekolista normia pitäisi muuttaa. Ehdotankin suomen kielten lautakunnalle, että klassisista kielistä peritytvy y, ainakin väkessä seurassa, sekä kirjoitettaviksi että äännettäisiin i, siis olimpia, libla. Näinhän asiansaita on mm. venäläis, unkarissa ja italiansa; eikä kukaan osoittele metsäläisiä.

Ei Ikola liikatoetlusa väärin käsitä, koska asia yhteys aiheuttaa ahaadikmyksen; ja kyllä Kahila b:n oppii, mutta yritetään säilyttää ykäl oikeinkirjoitukseemme periperiaattella, ääntämisen ja kirjoittamisen kaveruus: grammalleen!

Liite 2: Esimerkkejä eri kielten ääntämisen osakuvauksista.

(ESPANJA)

1. Johdanto

Espanja on latinasta polveutuvien romaanisten kielten läntisen ryhmän suurin kieli (n. 230 milj. puhujaa). Kieltä puhutaan manner-Espanjassa ja Kanarian saarilla, sekä koko Latinalaisessa Amerikassa Brasiliassa lukuunottamatta. Yhdysvalloissa on myös huomattava espanjaa puhuva vähemmistö, joka koostuu eteläosien meksikolaisperäisestä sekä itäosien puertoricolaisperäisistä puhujista. Manner-Espanjan yleiskieli, jota tässä lähinnä esitellään, perustuu kastilian murteelle. Espanjan valtion alueella puhutaan myös andalusian murretta, joka poikkeaa jokseenkin paljon yleiskielestä, sekä katalaanin ja galician kieliä, jotka siis luetaan eri kieliksi. Lisäksi baski- ja kimaakunnissa puhutaan baskia (*euskera*), joka ei ole sukua espanjalle, ja jonka sukulaissuhteita ei ole selvitetty.

Espanjassa on suhteellisen yksinkertainen vokaalijärjestelmä. Jotkin konsonanteista ovat suomalaisille outoja (muun muassa palataaliset [ç] ja [ɲ] eli kovan kitalaan kohdalla ääntyvät l- ja n-mäiset äänteet), mutta hankalia konsonanttiyhitymiä ei juuri ole. Usein väitetäänkin espanjan olevan suomalaiselle helppo kieli ääntää. Tähän saattaa vaikuttaa oikeinkirjoituksen suhteellinen säännöllisyys. Suomalaisille vieraita seikkoja on mm. espanjan liikkuva sanapaino. Toisin kuin suomessa espanjassa sanan paino voi sijaita millä tavulla tahansa. Espanjassa ei ole eroa pitkien ja lyhyiden äänteiden välillä.

(KREIKKA)

2. Ääntäminen

2.1. Prosodia

Paino on kreikassa tärkeä. Sanapaino on distinktiivinen, esim. *αλλά* [a'la] 'mutta' ja *άλλα* ['ala] 'muut, toiset'; *πότε* [po'te] 'milloin' ja *ποτέ* [po'te] 'ei koskaan'.

Nykykreikassa ei ole kvantiteettidistinktiota, siis pitkiä ja lyhyitä äänteitä. Painollisessa asemassa vokaalit ovat kestoltaan pidempiä kuin painottomassa. Erityisesti kaksitavuisissa sanoissa vokaalienvälinen konsonantti on puolipitkä, esim. *πάπας* [pa'pas] 'paavi' (kuulostaa joskus pitkältä suomalaisen korvassa).

(JAPANI)

2.2. Vokaalit

	etu	keski	taka
suppea	i		u
välinen	e		o
väljä		a	

Japanissa on viisi vokaalia. Yleensä vokaalit voi ääntää suomen vastaavien vokaalien tavoin. Poikkeus on [u]-vokaali, joka ei ole pyörästetyin huulin äännetty kuten suomen [u]-vokaali vaan laava takavokaali. Kaikki vokaalit voivat olla lyhyitä tai pitkiä. Pitkiä vokaaleita merkitään -tarkkeella kirjaimen päällä tai kahdella vokaalilla.

(JAPANI)

ÄÄNNE	ESIMERKKI	ÄÄNTÄMYS	MERKITYS
[i]	<i>ikebana</i>	[ikebana]	'kukkien asettelu'
[e]	<i>zen</i>	[zeg]	'zen'
[a]	<i>karate</i>	[karate]	'karate'
[o]	<i>Toyota</i>	[tojota]	'Toyota'
[u]	<i>Suzuki</i>	[suzuzuki]	'Suzuki'
[i:]	<i>chīsai</i>	[tʃi:sai]	'pieni'
[e:]	<i>kēki</i>	[ke:ki]	'kakku'
[a:]	<i>batā</i>	[bata:]	'voi'
[o:]	<i>Tōkyō</i>	[to:ko:]	'Tokio'
[u:]	<i>jūdō</i>	[dʒu:do:]	'judo'

Suppeat vokaalit [i] ja [u] voivat tulla soinnittomiksi, "kuiskatuiksi" vokaaleiksi (merkitään foneettisesti [i] ja [u]) tai jäädä kokonaan pois soinnittomien konsonanttien välissä (esim. *sukiyaki* [sʉkijakʉ] 'eräs ruokalaji') ja sananloppuisen soinnittoman konsonantin jälkeen (esim. *genki desu* [geŋki des] 'kiitos hyvin').

(RANSKA)

2.3. Konsonantit

	bilabiaali	labio- dentaali	dentaali	alveolaari	palato- alveolaari	palataali	velaari	uvulaari
klusiili	p b		t d				k g	
frikatiivi		f v		s z		ʃ ʒ		
nasaali	m		n			ɲ		
likvida				l				ʀ
puolivokaali	w					j ɥ		

(KREIKKA)

Frikatiivit³:

[f]	<i>φιλανθικά</i>	[filanθi'ka]	'suomen kieli'
[v]	<i>βιβλίο</i>	[vi'vlio]	'kirja'
[θ]	<i>θάλασσα</i>	[θalasa]	'meri'
[ð]	<i>δέτρο</i>	[ðendro]	'puu'
[s]	<i>σήμερα</i>	[simera]	'tänään, nykyään'
[z]	<i>ζαφίρι</i>	[za'firi]	'safiri'
[j]	<i>γυναίκα</i>	[ji'neka]	'nainen'
[x]	<i>χορός</i>	[xo'ros]	'tanssi'
[ɣ]	<i>γλώσσα</i>	[ɣlosa]	'kieli'

³ Etuvokaalien yhteydessä [x] palataalistuu [ç]:ksi, esim. *χέλι* [çili] 'huuli'. Soinnittoman konsonantin jälkeen [j] soinnittontuu [ç]:ksi, esim. *πιο* [pjo] (← [pjɔ]) 'enemmän'.

<i>ch</i>	-yleensä -joskus	[ʃ] [k]	<i>Champagne</i> <i>écho</i>	[ʃ'u'paŋ] [e'ko]	'kaiku'
<i>cqu</i>		[k]	<i>Jacques</i>	[ʒak]	"

(KREIKKA)

4. Nyrkkisäännöt

- Kreikassa voi hyvin käyttää suomen vastaavia vokaaleita.
- Eri kirjoitustavat eivät vaikuta ääntämiseen, niinpä *ε η υ ει οι* äännetään [i], *ε ja αι* [e] sekä *ο ω* [o].
- Kirjoituksen *ou* (ja latinaistuksen *ou*) äännetään kuten suomen [u].
- Soinnillisten ja soinnittomien konsonanttien ero on kreikassa tärkeä.
- Kirjainyhdistelmät, joissa on *γ* äännetään seuraavasti: *γγ* [ŋg]; *γκ* [g] sanan alussa, [ŋg] sanan sisällä tai lopussa; *γι* [j] (kun vokaali seuraa).
- Suomen [h]-ääne käy melko hyvin sanan alussa ja tavun lopussa kreikan [ç]- ja [x]-äänteistä, mutta kahden vokaalin välissä sitä on voimistettava.

(ESPANJA)

<i>España</i>	[e'paɲa]
<i>Chile</i>	[tʃile]
<i>Islas Malvinas</i>	[i'slas mal'βinas]
<i>Córdoba</i>	[korðoβa]
<i>Sevilla</i>	[se'βiʎa]
<i>Guadalquivir</i>	[gwaðalki'βir]
<i>Francisco Franco</i>	[fran'θisko fraŋko]
<i>Juan Carlos</i>	[xwan karlos]
<i>El País</i>	[el pa'is]
<i>Francisco Goya</i>	[fran'θisko goja]
<i>Diego Velázquez</i>	[djejo be'laθkeθ]
<i>Miguel de Cervantes</i>	[mi'jel de θer'βantes]
<i>Federico García Lorca</i>	[feðe'riko gar'θia 'lorka]
<i>Jorge Luis Borges</i>	[xorxe lwis borxes]
<i>Pablo Neruda</i>	[paβlo ne'ruda]
<i>Luis Buñuel</i>	[lwis bu'ɲwel]
<i>Carlos Saura</i>	[karlos saura]
<i>paella</i>	[pa'eʎa]
<i>tortilla</i>	[tor'tiʎa]
<i>gaspacho</i>	[gaθ'patʃo]
<i>manzanilla</i>	[manθa'niʎa]
<i>vino tinto</i>	[bino tinto]
<i>flamenco</i>	[fla'meŋko]
<i>fandango</i>	[fan'daŋgo]
<i>arriba!</i>	[a'riβa]
<i>gringo</i>	[griŋgo]

Foneettisessa kirjoituksessa ei ole otettu huomioon sananrajalla tapahtuvia ilmiöitä, esim. soinnillisten klusilien muuttumista frikatiiveiksi.

(SUAHILI)

Nasaaleita on neljä; suomessa esiintyvien lisäksi myös palataalinen nasaali [ɲ].⁴

[m]	<i>maji</i>	[maʝi]	'vesi'
[n]	<i>naam</i>	[naam]	'kyllä'
[ɲ]	<i>nyoka</i>	[noka]	'käärme'
[ŋ]	<i>ng'ombe</i>	[ŋombe]	'lehmä'

⁴ Konsonanttia edeltävä nasaali mukautuu seuraavan konsonantin ääntöpaikkaan, esim. *ngoma* [ŋ'goma] 'rumpu, tanssi'.

(RANSKA)

Ranskan puolivokaaleista [w] on tumma (velaaristunut) bilabiaalinen puolivokaali kuten esim. englannissa. [j] puolestaan on samantapainen kuin suomen [j]. [ɥ] on muuten [j]:n kaltainen, mutta sitä tuotettaessa huulet ovat pyöristetyt. Ranskan puolivokaalit muistuttavat kaikki jottenkin vokaalia ([w] [u]:ta, [j] [i]:tä ja [ɥ] [y]:tä), mutta ne äännetään nopeasti ja lyhyesti viereisen vokaalin "lisukkeena".

[w]	<i>oui</i>	[wi]	'kyllä'
[j]	<i>iode</i>	[jɔd]	'jodi'
[ɥ]	<i>huit</i>	[ɥi] tai [ɥit]	'kahdeksan'

(JAPANI)

2.4. Prosessit

Japanissa esiintyy palataalistuneita konsonantteja. Kirjoituksessa tämä merkitään konsonantin jälkeisellä *y*-merkillä.

[k]	<i>Kyōto</i>	[kjo:to]	'Kioto'
[r]	<i>ryōkan</i>	[rjo:kan]	'majatalo'

3. Kirjoitus ja ääntäminen

Japanissa on käytössä 5 eri kirjoitusjärjestelmää. *Kanji* on vanhin, buddhismiin myötä 700-luvulla Kiinasta omaksuttu logografinen järjestelmä, jossa periaatteessa yhtä sanaa merkitään yhdellä merkillä. Traditionaalisesti sitä kirjoitetaan ylhäältä alas ja oikealta vasemmalle, mutta myös "vaakakirjoitus" on mahdollista. Merkeistä 996 on "olennaista", 1850 "hallituksen hyväksymää yleistä", n. 4000 käytössä sanomalehtikielessä, ja sanakirjat voivat sisältää n. 50000 merkkiä. *Kana* on ollut käytössä 800-luvulta alkaen. Se on kahteen tyyppiin jakautuva tavukirjoitusjärjestelmä: *hiraganaa* käytetään ilmaisemaan esim. kanjista puuttuvia kieliopillisia päätteitä ja *katakanaa* — yksinkertaisempaan — lainasanojen, vieraiden nimien, mainosten tms. kirjoittamisessa. Alfabeettisia järjestelmiä on käytössä kaksi. Näitä latinaistamiejärjestelmiä (rōmanji) ovat hallituksen virallinen järjestelmä ja ns. Hepburnin järjestelmä, jossa on havaittavissa selvä englannin oikeinkirjoituksen vaikutus. Käytämme tässä Hepburnin järjestelmää sen yleisyyden vuoksi. Seuraavassa tämän järjestelmän kirjaimet ja niiden äännevaastavuudet:

(RANSKA)

c	-(kirjoituksen) etuvokaalin edellä	[s]	<i>France</i>	[frã:s]	'Ranska'
	-(kirjoituksen) takavokaalin edellä	[k]	<i>cœur</i>	[koer]	'sydän'
ç	-takavokaalin edellä	[s]	<i>caçon</i>	[ka'sõ:]	'alushousut'
cc	-(kirjoituksen) <i>i y e a</i> -vokaalien edellä	[ks]	<i>Occitanie</i>	[oksi'ta'ni]	"
	-muualla	[k]	<i>raccord</i>	[ra'ko:r]	'liitos'